

EEDER
EDEBÎ ELEŞTİRİ DERGİSİ
ISSN: 2602-4616

Cilt 5, Sayı 2, Yıl 5, Ekim 2021

Makale Adı /Article Name

Kuyucaklı Yusuf Adlı Romanın Hybris
Kavramı Etrafında İncelenmesi

Investigation of The Novel Named
Kuyucaklı Yusuf Around The Concept
of Hybris

Yazar/Author

Uğur YOKSUL

Doktora Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, yoksulugur@hotmail.com

 ORCID: 0000-0002-4536-8517

Yayın Bilgisi/Article Information

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 02.01.2021

Kabul Tarihi: 07.06.2021

Yayın Tarihi: 31.10.2021

DOI: 10.31465/eeder.852605

Sayfa Aralığı: 330-339

Kaynak Gösterme/Citation: Yoksul, Uğur (2021). “Kuyucaklı Yusuf Adlı Romanın Hybris Kavramı Etrafında İncelenmesi”, *Edebî Eleştiri Dergisi*, C V, S II, s. 330-339.

(Bu makale, yazar beyanına göre, TR DİZİN tarafından öngörülen “ETİK KURUL ONAYI” gerektirmemektedir.)

ÖZ

Antik Yunan’da suç olarak görülen “Hybris” kavramı genel anlamıyla birine zarar vermek, biriyle dalga geçmek, kişinin kibirli olması, başkasına ait olana göz dikmesi gibi çeşitli olumsuz anlamları barındırır. “Hybris” günlük hayatta insanların sıkça isteyerek ya da istemeyerek başvurabildiği bir kavram olarak dikkat çeker. Sabahattin Ali’nin birçok akademik çalışmaya konu olan Kuyucaklı Yusuf romanı, Yusuf’un bürokrasi ve burjuvazi sınıfındaki eşrafla mücadelesini anlatır. Güçlü ile güçsüzün net çizgilerle ayrıldığı bu romanda yer alan Yusuf ismi yapılmış çalışmalarda genellikle iyi, doğal ve olumlu bir karakter olarak ele alınmıştır. Genel anlamıyla Yusuf’un bozulmuş kirli düzende temiz kalmaya çalıştığı üzerinde çıkarımlarda bulunulmuştur. Bu çalışmada ise Yusuf ismi özelinde romandaki çeşitli kahramanların “Hybris” kavramı bağlamındaki yeri üzerine bir inceleme yapılacak ve Yusuf’un bu kavram altındaki durumu ele alınmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sabahattin Ali, Kuyucaklı Yusuf, Hybris, Roman İncelemesi

ABSTRACT

The concept of "Hybris" as a crime in Ancient Greece, in general, includes various negative types such as harming someone, making fun of being one, coveting what belongs to someone else. This and similar behaviors were seen as punishment in Ancient Greece and a law was passed against "Hybris". "Hybris" draws attention as a concept that he can frequently refer to in daily life, willingly or not. Sabahattin Ali's novel Kuyucaklı Yusuf, which is the subject of many readings, tells of Yusuf's struggle with the class notables in the bureaucracy and the bourgeoisie. The character of Yusuf in this novel, in which the strong and the weak are separated with clear lines, is handled as a good, natural and positive character in the studies. In general, it should be inferred that the character of Yusuf is trying to stay clean in the corrupt order. In this resource, we will make a reading attempt on the place of the varieties in the novel in the concept of "Hybris" specifically for the character of Yusuf, and we will try to handle Yusuf in this concept.

Keywords: Sabahattin Ali, Kuyucaklı Yusuf, Hybris, Novel Review.

GİRİŞ

Antik Yunan; tanrıların, yarı tanrıların ve mitolojik birçok varlığın barındığı bir dünyadır. Bu dünyada tanrıların hâkimiyetiyle birlikte yasaların da etkili olduğu görülür. Söz gelimi bu yasalardan biri de bu makalenin konusu olan “Hybris” ile alakalıdır. Azra Erhat “Hybris” kavramını şöyle tanımlar. “Hybris insanı suç işlemeye iteyen ölçsüzlük, hırs ve kendine aşırı güvendir” (1972: 147). Verilen tanımda ölçsüzlük, hırs ve kendine “aşırı” güven anahtar kelimelerdir. Aşırılık, bireyi kendi çizgisinin dışına çıkararak gittiği yolda başarısızlıklarla karşılaşmasına neden olabilir. Başka bir ifadeyle, olağan akışın bozulmasında aşırılık kavramı dikkat çeker. Erhat’ın “aşırı güven” ifadesi bahsedilen bu noktadan hareketle anlam kazanır. Güven, insanı olumlu birçok hedefe götürebilirken aşırı güven hedeften sapmaya hatta varılacak hedeften zararlarla ayrılmaya neden olabilir. Süreyya Bursa’ya göre kişinin düşüncesine tesir eden ve eyleme dönüştüren bu hâl sınırın ötesine geçmektir (2013: 43-45). Süreyya Bursa’nın belirttiği “bu hâl” aşırılıkla özdeşir. Antik Yunan’da aşırılık da dâhil olmak üzere birçok “Hybris” davranışına karşı caydırıcılık oluşması amacıyla yasa çıkartılmıştır.

MacDowell, *Hybris in Athens* makalesinde, Hybris kavramını, “İngiliz kaynakları gurur ve kibir olarak çevirse de gurur kelimesi Yunanca “Hybris” kavramını karşılamaz” şeklinde tanımlar (1976: 14). Bahsedilen makalesinde MacDowell, “Hybris” olarak görülebilecek birçok davranıştan bahseder. Buna göre aşırı yemek yemek ve içmek, zenginlik ve refah, erkeklerin kadınlara aşırı arzu duyması, faydasız işlerde bulunulması, başkasıyla dalga geçilmesi, başkasına şaka

yapılması, insanlara fiziksel zarar verilmesi, kişinin kendini öldürmesi ve yine kendine ait olmayanı başkasından alması “Hybris” olarak değerlendirilir (MacDowell, 1976: 16-20). Bahsedilen alıntıda birçok davranışın “Hybris” olarak nitelendirilmesi dikkat çekicidir. Zenginliğin ve aşırı yemek yemenin insanı kibirli davranışa yöneltme ihtimali vardır. Başkasıyla dalga geçilmesi, başkasına zarar verilmesi kişinin üstünlük kurmasında; kişinin kendisini öldürmesi tanrılara karşı çizilen yazgının dışına çıkılmasında; faydasız işlerde bulunulması ise tanrıların vermiş olduğu vaktin doğru kullanılmamasında ve tanrılara karşı gelinmesinde “Hybris” ile ilişkilendirilmiş olabilir.

Hybris kavramı hakkında bilgi veren bir diğer çalışma Husain’in *The Hybris of Parmenides* adlı makalesidir. Söz konusu makalede, MacDowell’in “Hybris” ile ilişkilendirdiği bazı kavramların olmadığı görülür. Buna göre Martha Husain, Parmenides’te kargaşa, yaralama, gurur ve aşırılık kavramlarını “Hybris” olarak belirtir (1983: 451). Martha Husain, Parmenides’in eserlerinde bu kavramlara yer vermese de özellikle gurur ve aşırılık kavramlarının “Hybris” davranışı olarak ele alınmasının daha doğru olabileceği söylenebilir. Sokrates’in eserlerinde “Hybris” kavramını inceleyen Gagarin, “Hybris” kavramı için Sokrates’in Alcibiades ile konuşmasını örnek gösterir. Buna göre Alcibiades, Sokrates’in kendisini küçümsemediğini, güzelliğiyle alay ettiğini, kendisine üstünlük sağladığını belirtir (1977: 32). Buradan da hareketle kibirli olma ve başkasına üstünlük kurma “Hybris” kavramı altında ön plana çıkar. Atina Yasaları, belirtilen bu davranışları birer suç sebebi saymış ve “Hybris eylemleriyle baş edebilmek için kınanmadan ölüm cezalarına kadar ceza verebilen ‘Hybreos graphe’ adlı yerel bir ekip devreye sokmuştur (Roger, vd. 2013: 3347-3348). Bu ekibin ne kadar etkili olduğu bilinmese de “Hybris” Antik Yunan toplumunda ve yasalarda suç sayılmıştır. Toplumcu gerçekçi edebiyatın temsilcilerinden birisi olan Sabahattin Ali’nin *Kuyucaklı Yusuf* romanı “Hybris” özelliklerinin yer aldığı bir eser olarak dikkat çeker. Eser, paranın getirdiği güç ve bunun karşısında mücadele etmeye çalışan Yusuf’u konu edinir. Nazilli’de yer alan Kuyucak, Yunan tanrılarının yer aldığı “Olimpos”a benzer. Çeşitli güçleri olan Olimpos tanrıları gibi çeşitli para ve mevki gücüne sahip Ağalar burada yer almaktadır. Yusuf ise bu mücadelede gücü elinde bulunduranlara karşı gelerek attığı adımların sonucuna razı olmuştur. Diğer bir ifadeyle, “Kasabanın tanrılarını kızdıran Yusuf yıkılır, yenilir, ezilir” (Naci, 2015: 230). Yusuf, küçük yaşta kötülüğe ve acıya maruz bırakılır. Eşkıyaların Yusuf’a hem fiziksel hem psikolojik şiddet uygulamaları Yusuf’un ileriki yaşamında ve davranışında etkili olur. Bu yönüyle Yusuf, karşılaştığı sorunlarla nasıl başa çıkacağını bilmez ya da romanın başında da yer aldığı üzere olayları soğukkanlılıkla karşılar. Yusuf’un olayları bu şekilde karşılaması gerek Yusuf’un mizacı gerekse psikolojik olarak maruz kaldığı travma ile açıklanabilir. Ailesinin öldürülmesi sonucu Yusuf’un kimsesiz kalması ilerleyen zamanlarda yalnızlığı sevmesinde etkili olmuş olabilir. Yusuf, her ne kadar evlatlık olarak Kaymakam Salahattin Bey’in evine yerleşse de bu durum ondaki anne ve baba sevgisinin yerini dolduramaz. Korkmaz’ın ifadesiyle, Yusuf zaten anne ve babasının ölümüyle fizyolojik yalnızlığa itilmiştir. Bunun üzerine bir de içinde bulunduğu mekân onu yabancılaştırmış ve yalnızlaştırmıştır (1991: 242-243). Yusuf’un yalnızlığı sevmesini, tabiata olan ilgisini ve kendisini şehrin dışında mutlu hissetmesini Moran “çember” kavramıyla açıklar. Buna göre çemberin içi kokuşmuşluğun, yozlaşmanın; çemberin dışı ise masumiyet ve saflığın göstergesi olarak belirtilir. Yusuf bu çemberin dışında kalmak için elinden geleni yapar fakat sonunda o da suça bulaşır (2014: 24). Yusuf’un içinde bulunduğu çember suç noktasında öylesine daralmıştır ki yazar, Yusuf’u suç işlemeye mecbur bırakacak

sebepler sunar. Yusuf, kanunun güçten yana olduğu, zenginlerin her türlü suçu işleyip istediklerini yaptığı düzende, bu çembere ayak uydurmak zorunda kalır. Bezirci ise Yusuf'u Osmanlı bürokrasisi ve eşrafına karşı çıkan ilk eşkıya tipi olarak nitelendirir (2007: 186). Yusuf'un içinde bulunduğu çevreyle uyuşamaması, şehirli karşıtlığı ve eğitime olan ön yargısı karşı çıkış noktasında hatırlanabilir. Yakup Çelik, *Kuyucaklı Yusuf* makalesinde iyiler, kötüler ve arada kalmışlar olarak bir sınıflandırma yapar. Bu yönüyle romanda Yusuf, Salahattin Bey, Muazzez, Ali, Kübra ve Kazım iyiler; Hilmi, Hacı Ethem, Şakir, Kaymakam İzzet Bey ve Cemal Çavuş kötüler grubu içerisinde yer alırken Şahinde ve İhsan ise arada kalanlar arasında belirtilir (1997: 137). Bu makalede ise *Kuyucaklı Yusuf* romanında daha önceki araştırmalarda "iyiler" grubunda yer alan isimlerin "Hybris" davranışlarını ne derece gösterdikleri üzerinde durulacaktır.

Kuyucaklı Yusuf romanında dikkat çeken bir diğer unsur da Asiltürk'ün makalesinde belirttiği "Peripeteia" kavramıdır. Yusuf'un talihi, iyiden kötüye; kötüden iyiye değişim içerisindedir. İlk talih dönüşü köyü eşkıyaların basması ve Kaymakam Salahattin Bey'in Yusuf'u evlatlık almasıyla gerçekleşir (2018: 511). Roman içerisinde birçok olay Yusuf'un talihini değiştirir. Bu talih değişimleri Yusuf'un "Hybris"e yönelmesinde de etkili olur. Başka bir ifadeyle, evsiz kalan Yusuf, evlatlık olarak Kaymakam Selahattin Bey'in evinde yaşamaya başlar. Bu durum, talihin kötüden iyiye dönmesi gibi görünse de Yusuf'un Muazzez nedeniyle yaşadığı zorluklar, kasabanın zenginleriyle olan mücadelesi ve bunların sonucunda "Hybris"e yönelmesi talihin kötüden iyiye dönmesini sağlayan bahsedilen bu olayla gerçekleşir.

Kuyucaklı Yusuf romanı yazarın hayatından da izler taşır. Güneş, *Sabahattin Ali'nin Eserlerinin Kaynakları* adlı çalışmada Yusuf'un romanda anlattığı çevrenin yazarın çocukluğundaki çevresi olduğunu belirtir. Bu anlamda Sabahattin Ali, çevresinde gördüğü çatışmaları eserinde yansıtmış olur (2016: 89-90). Birçok çalışmada belirtildiği gibi Yusuf, yazar tarafından özel olarak desteklenmiş ve sevilmiştir.

"Sabahattin Ali, Yusuf'u sırf fazileti için sevmiş ve onu bir fazilet timsali haline getirmek için, realist bir eserin içinde geniş bir idealizme kapılarak, elinden geleni yapmıştır" (Ali, vd. 2014: 228).

Fazilet noktasında Yusuf, genel anlamıyla övülmüştür. Bu çalışmada ise Antik Yunan'da suç olarak görülen "Hybris" üzerinden Yusuf'un bu kavrama ne kadar meyilli olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Buraya kadar "Hybris"ın neleri kapsadığı, bahsedilen kavrama karşı ne tür önlem alındığı üzerinde durulmuştur. Bunun yanında *Kuyucaklı Yusuf* romanıyla ilgili bazı tespitlere de yer verilmiştir. Yapılacak bu çalışmada "Hybris" kavramından hareketle Sabahattin Ali'nin *Kuyucaklı Yusuf* romanı incelenecektir.

a) Aşırı Yemek ve İçmek

"Hybris" zenginlik, refah, buna bağlı olarak aşırı yemek ve içmekle ilişkilendirilir. *Kuyucaklı Yusuf* romanında aşırı yemek ve içmekle ilgili bazı bölümler vardır. Fakat bahsedilen bölümlerde yer alan kişilerde aşırı yeme ve içme davranışları yalnızca "Hybris"le ilişkilendirilmez. Nitekim yazar bu durumu şu şekilde ifade eder:

"Burada felaketzede memur içer; müflis tüccar içer; fena mahsul çıkaran eşraf içer, senelerden beri aynı köşede bırakıldığı için içerleyen zabıt içer ve nihayet karısı ile geçinemeyen kaymakam içer" (Ali, 2004: 20)

Bu cümlelerde içen insanların durumu ekonomik sorunlarla ilgilidir. Bunun aksine zenginliğe bağlı içme davranışı yeni gelen kaymakam üzerinden verilir. Yeni gelen Kaymakam İzzet Bey, “Eli pek açık ve eğlenceye biraz fazla düşküdü” cümleleriyle tanıtılır. (Ali, 2004: 172). Burada her ne kadar ayrıntıya girilmese de İzzet Bey’in eğlenceye düşkün olması dikkat çeker. Nitekim romanda eğlencenin, ziyafet sofralarının olduğu yerde İzzet Bey’in adı geçer. Bu yönüyle de aşırı yemek ve içmek İzzet Bey üzerinden “Hybris” noktasında anlamlı hâle gelir. *Kuyucaklı Yusuf* romanında içme davranışı Hilmi Bey ve gücü elinde bulunduran sınıf için “Hybris” davranışdır. Yusuf’un ise “Hybris” olarak görülen bu davranışta bir yöneliminin olmadığı görülür. Yusuf gerek çocukluğunda gerekse iş hayatına atıldığında zevk ve eğlenceye bağlı yemek sofralarında yer almaz. Muazzez ise Yusuf ile beraberken ziyafet sofralarında yer almazken Yusuf’un yokluğunda annesi Şahinde’nin de çabalarıyla, kendisini bu kavramın içerisinde bulur. “Hybris”e yaklaşma noktasında Yusuf’un itici bir güç olduğu da Muazzez üzerinden düşünülebilir. Muazzez evlenmeden önce ekonomik refaha sahiptir fakat o bu refahı “Hybris” davranışına dönüştürmez. Nitekim romanın ilerleyen sayfalarında Muazzez evde yiyecek pek bir şey olmasa da bu durumu sorun olarak görmez. Bir başka ifadeyle, Muazzez’in bekârken evindeki refahı ile Hilmi Bey ve çevresinin refahı arasında “Hybris”e yönelim noktasında fark olduğu ifade edilebilir. Şahinde’nin ise gerek kendi evindeki davranışları gerekse Yusuf ve Muazzez’in evinde bulunduğu süre zarfındaki yaklaşımları “Hybris” kavramına yöneliktir. Onun refaha olan düşkünlüğü ve refah dolayısıyla sahip olmak istediği arzuları, istekleri bahsedilen kavrama uygundur. Bu yönüyle de Şahinde’nin zihniyetten uygulamaya kadar “Hybris”e bulaştığı görülür. Muazzez’in ise zihniyette bu kavramdan uzak olduğu Yusuf’un yokluğunda ise Şahinde’nin teşvikleri ile uygulamada “Hybris”e yaklaştığı ifade edilebilir.

b) İnsanlarla Dalga Geçmek ve İnsanları Küçük Görmek

“Hybris” olarak görülebilecek davranışlardan biri de kişinin bir başkasıyla dalga geçmesidir. Yusuf’un başkasıyla dalga geçmesi onu “Hybris” kavramına düşürür. Yusuf, romanın henüz başlarında Salahattin Bey ile konuşurken bunu açıkça ortaya koyar. Salahattin Bey’in Yusuf’a eğitim ile ilgili öğüt vermesine Yusuf’un verdiği cevap dikkat çekicidir. “Hocanın bildiği birisinin işine yarasa, kendi işine yarardı. Sen bile okudun bildin de ne oldu sanki? Benim babam bir şeycıklar bilmezdi ama evinde sözü senden çok geçerdi” (Ali, 2004: 24). Burada Yusuf’un söylediği sözler çocukluğuna dayandırılrsa da ki burada “Hybris” genel anlamda toylukla ilişkilendirilir, Yusuf ilerleyen yaşlarında da başkalarıyla dalga geçmeyi sürdürür. Bahsedilen alıntıda Yusuf ilk olarak eğitim ve eğitilmiş birisi olan Kaymakam Salahattin Bey ile dalga geçerek onu küçük görür.

Yusuf’un bu kavrama ikinci kez yakalandığı olay, Muazzez ve Ali’nin arasını yaparken olmuştur. Babasının kumar borcunu ödemek ve Muazzez ile Şakir’in evlenmesine engel olmak için arkadaşı Ali’den para isteyen Yusuf bunun karşılığında onların evlenmeleri için ortam oluşturacağını söyler fakat Yusuf’un takındığı tavrı “Hybris” eyleminde bulunduğunu gösterir. “Yusuf yaklaşınca âdeti olduğu üzere elini arkadaşının omzuna koydu, yüzü gülüyordu, fakat bu gülüşte biraz da karşısındakini küçük gören bir ifade vardı” (Ali, 2004: 79). Burada durumun farklı bir boyutta olduğu görülür. Aslında parayı veren Ali’nin kibirli olması gerekirken parasız olan ve paraya ihtiyacı olan Yusuf kibirli davranır ve karşısındakini küçük görür. Bu durum, Ali’nin mizacından yahut Yusuf’un para karşısında eğilmeyen

yapısından kaynaklanıyor olabilir. Yusuf ve Ali'nin konuşmalarında geçen ve Yusuf'u "Hybris"e götüren bazı cümleler şu şekildedir:

"Ne o yahu, Muazzez'i sana yapacağız işte... Başka çare var mı? Ali bu sözdeki alayı, hatta belki de hakareti fark etmedi." "Hadi paraları ver derken bunu hiç de bir arkadaş, hatta alelade bir yabancı gibi söylemiyor, sanki bu sözleri tükürüyordu" (Ali, 2004: 80).

İster Yusuf'un boyun eğmeyen yapısı ister Ali'nin yumuşak huylu tavrı olsun Yusuf'un "Hybris"e bulaşmasının önüne geçemez.

Yusuf'un küçümsediği kişilerden biri de karısı Muazzez'dir. Yusuf, Selahattin Bey'in ona bulduğu işten ayrılmayı düşünür ve bu olayı eşine anlatır. Eşinin verdiği cevap karşısında Yusuf'un aklından geçen cümleler karısını küçük gördüğünü ortaya koyar. "Yusuf henüz çocuk addettiği karısından bu sözleri duyunca azıcık hayret etti. Fakat bu, onu karısına hak vermekten alıkoymadı" (Ali, 2004, s. 181). Yusuf'un çevresini, eşini hatta kendisini de küçük görmesi onun yapısıyla ilişkilendirilebilir.

"Sanki içinde ayrıca yaşayan bir başka Yusuf vardı ve o, ekmek parası için çırpınan, fakir köylülerden vergi almak için bağırıp çağıran zavallıya istihfafla bakıyor ve ondan iğreniyordu" (Ali, 2004: 187).

Romanda Yusuf'un insanları küçük görmesiyle birlikte bazı isimlerin de Yusuf'u ve diğer kişileri küçük gördüğü belirtilebilir. Nitekim Yusuf, Muazzez'in kolunda bilezik görünce bunu nereden aldığını sorar. Muazzez ise Yusuf'a yalan söyleyerek şu cümleleriyle Yusuf'u küçük görür:

"Bu nevi yalanları daha kolay uydurmaya başlamıştı. Yusuf'a karşı yalan söylemekte bir mahzur görmüyor, onu adeta bir çocuk gibi avutmak, oyalamak icap ettiğini zannediyordu. Bu düşünceler onu Yusuf'u biraz da küçük görmeye alıştırmıştı" (Ali, 2004: 195).

Burada roman boyunca sessiz bir yapıda olan Muazzez'in Yusuf'u küçük görmesi onun "Hybris"e yönelimini çevre etkisiyle açıklar. Başka bir ifadeyle, Yusuf'un "Hybris"e yönelmesi onun mizacından kaynaklanırken Muazzez'in bu davranışı göstermesi bulunduğu çevrede bahsedilen davranışın sıklıkla yapılmasından dolayı olabilir. Bu nedenle Muazzez'in çevresel koşullardan dolayı "Hybris"e yöneldiği düşünülebilir.

Romanda Şakir'in Ali'yi küçük gördüğü şu cümleler de "Hybris" noktasında anlamlıdır: "Bu korkak, bu miskin bakkalın kendisi gibi bir fabrikatör oğluna, bir beye üstün tutulmasına aklı ermiyor ve bütün bunların mesuliyetini bu anda Ali'ye buluyordu" (Ali, 2004, s. 96). Bu cümlelerde hem Ali'nin küçük görülmesi hem de kendisini övmesi söz konusudur. Romanda Ali ile birlikte Şahinde'nin de "Hybris" ile ilişkilendirilebilecek cümleleri yer almıştır. Bu cümlelerin hedefindeki isim ise Yusuf olur. Söz gelimi Kaymakam Salahattin Bey, Yusuf'u sorunca "Ne zaman vardı ki?" şeklinde cevap verir (Ali, 2004: 109). Yine cümlelerinin hedefinde Yusuf vardır.

"Evimizde iki lokma yiyecek buluyorsak, senin bıraktığın meci diye ile mi oluyor bu dersin?" ve "Ayda aldığın iki buçuk lirayla bu ev geçinir mi sanıyorsun? Seni bu cahilliğinle memurlukta tutan adama ne yüzle çatacağın?... İnsan olsan gidip elini öpersin" (Ali, 2004: 202).

c) Faydasız İşlerde Bulunmak ve Boş Vakit Geçirmek

Boş vakit geçirmek ve faydasız işlerde bulunmak Antik Çağ'da "Hybris" adı altında değerlendirilir. Bahsedilen davranışlara yönelik hareket eden Yusuf,

Kuyucak'tan çıktıktan sonra kasabadaki düzende kendisine bir türlü yer bulamaz, vaktini kırlarda dolaşarak boş işlerle geçirir.

“Bu altı seneyi yazın kırlarda dolaşarak, yahut Salahattin Bey'in Cennetayağı dedikleri yerde tuttuğu bağda ağaçların altına yatarak; kışın da ilk senelerde fabrikanın önündeki zeytin çuvallarının ağzından, bu çuvalları iğneleyen küçük değnekleri çalıp pirne yığınları üzerinde kazık oynayarak geçirirdi” (Ali, 2004: 31).

Yusuf hem karakteri gereği hem de kasaba içerisinde kendisine yer bulamaması nedeniyle vaktini kırlarda dolaşarak geçirir. Romanda Yusuf, yalnızca çocukluğunda ve on altı yaşındayken bu şekilde bir yaşam sürmez bununla birlikte devlet dairesinde çalışırken de kendisini boş işlerle uğraşan birisi olarak görür. Yusuf ne memuriyette çalışırken ne de tahsildarlık yaparken mutludur. Muazzez'le birlikte olmasının getirdiği bir zorunluluğa katlanır. Yusuf'un evlenmeden önce geçirdiği boş zamana bir örnek de şu cümledir: “Yaşı on altıyı bulan Yusuf, babasının işini eline alan Ali ile bakkal önüne iki iskemle atarak saatlerce konuşmadan otururlar” (Ali, 2004: 31). Romanın sonlarına doğru yine Yusuf'un faydasız işlerle vaktini harcadığı görülür.

“Eskisi gibi hâlâ boş ve işsizdi. Harmanlar kaldırıldığı için tarlaya da uğradığı yoktu. Bazı günler sabahtan akşama kadar evden çıkmıyor, kâh bir nakışla meşgul olan Muazzez'i seyreliyor; kâh babasının kitaplarını karıştırıyordu” (Ali, 2004: 149).

Yer verilen bu ifadelerde de açıkça görülüyor ki çocukluğundan itibaren Yusuf vaktini faydasız işlerle geçirir. Yusuf tabiatıyla farklı bir görüntü çizer. Okulda vakit geçirmek ona faydasız gelirken onun geçirdiği vakit de insanlara faydasız bir iş olarak görülür. Yusuf, kendisini bulunduğu mekândan öylesine soyutlamıştır ki kasabada meşgul olacağı her iş sanki kendi tabiatına ihanettir bu yüzden ki o, Moran'ın deyişiyle “çember” in dışında kalmak ister. Romanda faydasız işlerle uğraşan bazı kişilerin Yusuf'un aksine belirli bir amaç doğrultusunda hareket ettiği görülür. Söz gelimi Şahinde, komşu ziyaretlerindeki ziyafet sofralarında vaktini ziyafetlerde bulunmak amacıyla boş geçirir. Şakir'in ve arkadaşlarının da boş işlerle uğraşmasının bir amacı vardır. Onlar planlarını gerçekleştirmek için vakitlerini bir şekilde değerlendirirler. Yusuf ise belli bir amaca hizmet etmeden kendisini bulunduğu mekândan soyutlamaya çalışır.

d) Gurur ve Kibirli Davranmak

Bu başlık altında değerlendirilebilecek gurur ve kibir kavramları “Hybris” kavramının genel anlamda en temel özelliklerindendir. *Kuyucaklı Yusuf* romanında gurur ve kibir özellikle Yusuf'la bütünleşir. Yusuf, gurur ve kibre henüz romanın başında Salahattin Bey'e verdiği tepkilerle yönelir. Evi eşkıyaların basması sonucu Yusuf hem ailesini hem de parmağını kaybetmiştir fakat bu durum onu gurur ve kibirli davranıştan uzaklaştırmamıştır.

“Çocuk bu esnada hayret veren bir itidal ve lakaytlık gösteriyor, yalnız ara sıra dişlerini sıkıyor ve sapsarı kesiliyordu. Bu dayanılmaz acı hamlelerinden sonra, sanki zaafını göstermiş olmaktan ve siyah gözlerini nemleyen yaşlardan utanmış gibi, soluk ve çok ince dudaklarına bir tebessüm geliyordu. Yüzüne bakan doktora bir şey değil Doktor Bey, bir parmaktan ne çıkar? dedi” (Ali, 2004: 16).

Burada zaaf gösteren ve gözyaşından utanan Yusuf'un davranışı “Hybris” eylemi olarak düşünülebilir. Nitekim, Yusuf'un gururlu tavrı ve kibirli davranışı, yaşı ilerledikçe devam eder. Yusuf'un ilerleyen yaşlardaki gururlu oluşu acıyla beslenmesi noktasında açıklanabilir, ancak çocukken böyle bir tutumda olması Yusuf'un mizacıyla da ilgili olabilir. “Çaresiz bir şey için, hem de bu kadar şehrinin

karşısında teessür göstermek herhalde izzetinefsine dokunuyordu” (Ali, 2004: 17). Bir çocuğun şehirli karşısında küçük duruma düşme korkusu, Yusuf’un ailesinin şehirliyle karşı ona öğüt verdiği yorumunu da düşündürür. Yusuf, genel olarak “şehirli”lerden uzakta bir yaşam sürmek ister ve onların içlerinde bulunmaktan rahatsızlık duyar. Yusuf’un duyduğu bu rahatsızlık derin bir ön yargıyı da beraberinde getirir. Yusuf’un roman boyunca eğitilmişlerle alttan alta dalga geçmesi, memuriyette bulunduğu sıralarda yaşadığı mutsuzluk “şehirli” kavramına bir tepki olarak görülebilir. Yusuf bu nedenle kendi tutkularının peşinden gider. Lunaçarski’nin şu cümleleri Yusuf’un içinde bulunduğu durumu tutku bağlamında düşündürülebilir.

“Kahramanın en amansız düşmanları daha çok kendi güçlü tutkularıdır. Öyle anlar olur ki, son derece güçlü gövdesinin ateşli tutkularını hiçbir ussal çaba bastıramaz. Deli gibi oraya buraya saldırır, doğal benliğinden çıkar, hem kendisi hem de başkaları için tehlikeli duruma gelir” (1982: 14-15).

Özellikle romanın sonlarına doğru Yusuf’un tüm otoriteye karşı çıkması ve tutkularıyla ait hissettiği tabiata doğru gitmesi onu akılcı hareketlerden uzaklaştırmış ve en sevdiği kişiyi öldürmesine sebep olmuştur.

Yusuf’un kibirli davranışı şu cümlelerde de kendisini gösterir:

“...Mahalle kavgalarında, her zaman karışmasa bile, karıştığı zamanlar, daima baş olur ve dört beş kişiye karşı kordu. Hasımlarını ürküten, onun kuvvet ve cesaretinden ziyade, hiç kaybolmayan sükûneti ve kendisine olan sonsuz emniyetinin her hareketinde görülen tezahürleri idi” (Ali, 2004: 23).

Gurur ve kibir olarak “Hybris”e bulaşan bir diğer isim Şakir olur. Muazzez’i takıntı hâline getiren Şakir, Ali’nin bulunduğu ortamda şu cümleleriyle gurur ve kibirli davranış sergiler: “Benden kabadayısı varsa, çıksın bu meydana!” “Benim yediğim yemişe kim elini sürecekmış bakayım?” (Ali, 2004: 96). Burada Şakir ve Yusuf’un “Hybris”e bulaşmaları sonuç odaklı benzerlik taşısa da çevresel koşullarda farklılık gösterir. Başka bir ifadeyle, Şakir’in gurur ve kibri zenginlikten ve ekonomik gücünden gelirken Yusuf’un gurur ve kibri mizacı gereği olabilir. Şakir’in sahip olduğu parasal güç Yusuf’ta olmadığı hâlde Yusuf gururlu ve kibirlidir. Her iki ismin birleştikleri nokta ise “Hybris”e bulaşmalarıdır.

e) Başkasına Ait Olana Göz Dikmek ve Onu Ele Geçirmeye Çalışmak

“Hybris” içerisinde dikkat çekici özelliklerden biri de başkasına ait olana göz dikmek ve onu ele geçirmeye çalışmaktır. Babasının nüfuzlu bir kişi olmasına güvenen Şakir, bahsedilen bu özellikleri bünyesinde barındırarak kendisine ait olmayan iki kişiye fiziksel saldırıda bulunur. Bunlardan ilki evlerinde hizmetçilik yapan Kübra olur. Kübra’nın anlattıklarından hareketle Kübra’ya önceleri sözlü sonraları ise fiziksel temasta bulunan Şakir, işi son aşamada tecavüze götürür. “Şurda burda yolumu keser, her bir yanıma sıkıştırmaya kalkardı. Ben de korkudan sesimi çıkarmaz, debelenip elinden kaçmaya bakardım” (Ali, 2004: 68).

Romanda Şakir’in göz diktiği bir diğer isimse Muazzez olur. Roman boyunca sahip olduğu nüfuzu sayesinde istediği her şeyi yapabileceği izlenimi veren Şakir, Muazzez’i kendisine ister. Yusuf’un araya girerek bu evliliğe engel olmasıyla Şakir deliye döner. Bu olay sonrasında Şakir’in kullandığı şu cümleler “Hybris” davranışı olarak dikkat çekicidir: “O kızı, karı diye alıp evime götürmezsem, anam avradım olsun. Şakir’in kim olduğunu belletmeli o yabancının Yusuf’una!” (Ali, 2004: 61). Bu cümlelerde hem kibirli davranışa hem de başkasına ait olana göz dikme ile

“Hybris”e yönelim vardır. Şakir’in iki girişiminde de aslında başarılı olduğu ve hedef konumundaki kadınların hayatlarını mahvettiği görülür. Yeni gelen Kaymakam İzzet Bey de Muazzez ve diğer kadınlardan faydalanarak, kendisine ait olmayan Muazzez’e göz dikerek “Hybris”e yönelmiş olur.

f) İnsanlara Hakaret Etmek ya da Fiziksel Zarar Vermek

“Hybris” bağlamında ele alınan son başlık insanlara hakaret etme ya da fiziksel zarar verme davranışlarıdır. Bu özelliklere sahip olarak öne çıkan iki isim Yusuf ve Şakir olur. Yusuf ilk olarak kendisiyle alay eden Mehmet isimli bir çocuğa saldırır. “...Karabaşın Mehmet ismindeki bir çocuğa Yusuf birdenbire iki kuvvetli yumruk ekletirdi. Neye uğradığını bilmeyen çocuk, ağzı kan içinde iki kere yerde yuvarlandı” (Ali, 2004: 27). Başkasına zarar verme eyleminde olan Yusuf’un ikinci kez bu başlık altındaki “Hybris” hareketi Şakir’e karşıdır. Şakir’in sataşmaları sonrasında Yusuf, Şakir’e yumruk atar. “Elini alışkın bir hareketle arka cebine götürdü. Fakat tam bu sırada Yusuf’un pek de dayanılacak gibi olmayan yumruğunu suratına yiyerek yere yuvarlandı” (Ali, 2004: 38). Bu iki davranışla da Yusuf başkasına fiziksel saldırıda bulunur ve bundan dolayı “Hybris” ile ilişkilendirilir.

Romanda başkasına zarar verme davranışında Yusuf’la yarışabilecek kişi Şakir’dir. Yusuf’un yaralanması olayında ve Ali’nin öldürülmesinde ön planda Şakir vardır. Bu yönüyle Şakir ve Yusuf’un “Hybris” kavramında yine karşı karşıya geldikleri söylenebilir. Romanın sonunda başkasına zarar verme eyleminde bir “Hybris” davranışı daha gerçekleşir fakat kimin bu suçu işlediği bilinmez. Yusuf romanın sonlarına doğru Muazzez’i bir eğlencede görür. Bu eğlencede Şakir ve Yusuf tarafından silahlar çekilir. Bu esnada elektrik gider ve rastgele çıkan kurşunlar Muazzez’e isabet eder. “Hybris”e düşen ya Şakir ya da Yusuf’tur. Bilinen gerçek ise yine ikisinin de “Hybris”e yöneldikleridir.

SONUÇ

Antik Çağ’da bir suç olarak ele alınan “Hybris” kavramı Türk romanının önemli eserlerinden birisi olan *Kuyucaklı Yusuf* üzerinde incelenmeye çalışılmıştır. Bu incelemeden hareketle genellikle olumlu karakter olarak görülen Yusuf’un “Hybris” başlığı altında başkalarıyla dalga geçtiği, fiziksel anlamda insanlara zarar verdiği, insanların değerli bulduğu bazı davranışları küçük gördüğü, vaktini faydasız işlerle geçirdiği tespit edilmiştir.

Romanda Yusuf’la birlikte Şakir’in insanlara fiziksel zarar verme, başkasına ait olana göz dikme, kibirli davranışlarda bulunma, başkalarını küçük görme davranışlarıyla “Hybris”i çoğu kez temsil ettiği görülmüştür. Şahinde, mizacı gereği aşırı yemek yemeye, başkalarıyla dalga geçmeye, kibre meyillidir. Bu özellikleri onu “Hybris” davranışına yöneltmiştir. Romanda ekonomik gücü elinde bulunduran Hilmi Bey ve çevresi doğrudan “Hybris”e bulaşmazken; Kaymakam İzzet Bey, aşırı yemek yeme, başkasına ait olana göz dikme davranışlarıyla “Hybris” kavramı altında değerlendirilmiştir. Ali ve Kübra ise “Hybris” bağlamının dışında kalmıştır. Tüm bunlardan hareketle “Hybris” davranışı sergileyen Yusuf, Şakir ve Şahinde çok fazla suç işlemiştir. Diğer çalışmalarda “iyi”nin içerisinde gösterilen Yusuf’un bu çalışmayla birlikte farklı bir yönü tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

Ali, F.- Özkırmı A.- Sönmez, S. (2014). *Sabahattin Ali “Anılar, İncelemeler, Eleştiriler”* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Ali, S. (2004). *Kuyucaklı Yusuf*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Asiltürk B. (2018). *Sabahattin Ali'nin Kuyucaklı Yusuf Romanını Peripeteia Kavramı Eşliğinde Okumak* "Susturulamayan Ses Sabahattin Ali Özel Sayısı" Ankara, Hece Yayınları.
- Bezirci, A. (2007). *Sabahattin Ali "Yaşamı, Kişiliği, Sanatı ve Eserleri"* İstanbul: Evrensel Yayınları.
- Bursa, S. (2013). *Hybris Kavramına Yeniden Bakmak ve Modern Tragedyaları Bu Çerçeveden İncelemek*, Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü Dergisi, Sayı: 22 ss.41-54
- Çelik, Y. (1997). *Bitmemiş Bir Destan Kuyucaklı Yusuf*, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, ss. 129-147
- Erhat, A. (1972) *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gagarin, M. (1977) *Hybris and Alcibiades Failure*, Phoenix, Vol. 31, No. 1 Spring, pp. 22-37
- Güneş, M. (2016). *Sabahattin Ali'nin Eserlerinin Kaynakları* "Roman, Hikâye ve Şiirlerinde Biyografik Unsurlar" Ankara: Hece Yayınları.
- Husain, M. (1983). *The Hybris of Parmenides*. Dialogue, 22, pp 451-460
- Korkmaz, R. (1991). "Sabahattin Ali" *İnsan ve Eser*, Yayınlanmış Doktora Tezi Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Lunaçarski, A.V. (1982). *Sanat ve Edebiyat Üzerine*, (K. Kavala, Çev.) İstanbul: Adam-İz Yayıncılık.
- MacDowell, Douglas M. (1976) *Hybris' in Athens Greece & Rome*, Second Series, Vol. 23, No. 1, April, pp. 14-31
- Moran, B. (2014). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Naci, F. (2015). *Yüzyılın Yüz Türk Romanı*, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Roger, S.B., Kai, B., Craige, B.C., Andrew, E., Sabine, R.H. (2013) *The Encyclopedia of Ancient History*, U.S.A.: Blackwell Publishing.

Çatışma beyanı: Makalenin yazarı bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisi bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.